

Nader onderzoek rapport 'Duurzaamheid en maatschappelijk initiatief'

Door H. Verhoeven, milieukundige

Het rapport 'Duurzaamheid en maatschappelijk initiatief' van de Rekenkamercommissie heeft als doel om te bekijken hoe de gemeenteraad van Meierijstad lokale initiatieven van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties op het terrein van de milieu dimensie van duurzaamheid kan aanjagen, stimuleren en faciliteren.

Hiertoe heeft het bedrijf Telos een duurzaamheidsportret gemaakt. Logischerwijs dient men eerst te weten hoe de gemeente er voor staat op het gebied van milieu en duurzaamheid alvorens men over kan gaan tot maatregelen om deze te bevorderen. In het persbericht van de gemeente was te lezen dat met name de ernstige bodemverontreiniging met stikstof en fosfaat in Meierijstad een groot probleem is. Waarop baseert Telos deze forse uitspraken? En hoe zorgelijk is de situatie?

Uit het rapport blijkt dat er gebruik is gemaakt van gegevens van CBS, GGD, Nationaal Bodemsaneringsonderzoek, Biodiversiteitsnetwerk en Klimaatmonitor. Geen van deze onderzoeken bevatten cijfers over bodemkwaliteit. Dat wil zeggen: er is geen beeld van de hoeveelheid stikstof of fosfaat in de bodems van Meierijstad aanwezig in cijfers van deze instanties of in deze onderzoeken. Het is wel heel bijzonder dat Telos dan toch beweert dat er sprake is van 'ernstige verontreiniging'. Welke criteria gebruikt Telos dan?

Indicatoren

In de bijlage op bladzijde 81 geeft Telos het antwoord: Voor bodem gelden o.a. de indicatoren 'vermesting-stikstof' en 'vermesting-fosfaat'. De definitie voor vermesting-stikstof is: 'Stikstof gebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond'. De definitie voor vermesting-fosfaat is: 'fosfaatgebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond'.

De ernstige bodemverontreiniging wordt dus afgelezen aan de hand van gebruik van stikstof en fosfaat per hectare. Dit gebruik is een berekend gebruik, CBS maakt hiervan jaarlijks een overzicht (het meest recente is van 2015, die heeft Telos dan ook gebruikt als basis voor het jaar 2017).

Het gebruik van fosfaat of stikstof zegt echter niets over 'bodemverontreiniging'. De hoeveelheid fosfaat of stikstof die ongebruikt in de bodem achterblijft is immers afhankelijk van de opname door de geteelde gewassen, maar ook bijvoorbeeld van de hoeveelheid organische stof in de bodem en de grondsoort. Of fosfaat of stikstof goed wordt opgenomen is daarnaast ook nog afhankelijk van weersomstandigheden. De hoeveelheid stikstof of fosfaat in de bodem is dus niet 1 op 1 te vertalen vanuit de gebruikte hoeveelheid kilogram stof per hectare. Als hiervoor een rekenkundige formule te maken is, dan zou dit per perceel moeten worden uitgerekend en dan nog kan een perceel een te grote eenheid zijn voor een correcte weergave. De hoeveelheid gebruikte stof per hectare is dus geen indicator voor bodemkwaliteit.

Toch maakt Telos een vertaalslag van gebruikte kilo stof per hectare naar bodemverontreiniging. Uit de bijlage (blz 146) blijkt dat ze dit doen door gebruik te maken van de Wet Ammoniak en Veehouderij (WAV). Deze Wet heeft betrekking op ammoniakuitstoot naar de lucht. Aanvaardbaar wordt geacht: 34 kilo per hectare. Dit is een ondergrens voor een goede luchtkwaliteit. Telos gebruikt deze norm om bodemverontreiniging vast te stellen. Daarmee is de bodemverontreiniging letterlijk uit de lucht gegrepen!

Stikstof

De gebruikte norm is 34 kilogram stikstof per hectare. Bij deze aantallen scoort men 'goud'. Meierijstad kleurt echter 'rood', met meer dan 200 kilogram stikstof per hectare. Elke bodemdeskundige, milieukundige landbouw of boer zal de wenkbrauwen fronsen bij deze cijfers. In de Meststoffenwet is opgenomen dat elke boer 170 kg stikstof via dierlijke mest per hectare mag uitrijden. Dit betekent dat het onmogelijk is om de norm van 34 kilogram per hectare te halen als men een landbouwbedrijf heeft.

Los van dat gebruikte stikstof per hectare geen indicatie geeft over bodemkwaliteit, is deze norm dus ook onhaalbaar. Dit komt omdat de norm uit de WAV wordt gebruikt. De hoeveelheid stikstof die in de lucht mag zitten is logischerwijs niet vergelijkbaar met de hoeveelheid die gebruikt mag worden om gewassen te bemesten. Deze norm is een factor 5 lager dan de norm voor stikstof die voor de bodem wordt gebruikt.

Derogatie

De derogatiebedrijven in Nederland mogen zelfs meer mest per hectare uitrijden dan de andere bedrijven. In Brabant is dit 240 kg stikstof per hectare. Derogatiebedrijven hebben verplicht minstens 80% grasland. Grasland neemt veel stikstof op en zorgt voor een goede opbouw van organische stof in de grond. De nationale overheid laat jaarlijks onderzoeken hoe het gesteld is met de hoeveelheid nitraat in het grondwater om te bepalen of er niet te veel stikstof uit spoelt. De derogatiebedrijven zijn daarnaast verplicht om grondmonsters in te leveren. Op deze manier wordt de bodemkwaliteit bewaakt. Omdat de derogatiebedrijven goed scoren op grondwaterkwaliteit en bodemkwaliteit wordt de derogatie toegekend. Uitgaande van de redenering van Telos zou de bodemkwaliteit bij deze bedrijven juist slechter moeten zijn. Dit is echter niet het geval. De oorzaak hiervan is dat gebruik van stikstof niets zegt over de hoeveelheid stikstof die niet gebruikt wordt en derhalve uitspoelt.

Fosfaat

Voor fosfaat hanteert Telos ook 34 kg stikstof per hectare staat in de bijlage (blz 145). Maar de normwaarde die Telos hanteert is 14 kilogram fosfaat per hectare (er lijkt hier wat mis te gaan in de bijlage). Fosfaat werkt anders dan stikstof in de bodem. Fosfaat spoelt niet uit maar de bodem raakt verzadigd. Om die reden geldt er voor fosfaat een stelsel met klassen: in de klasse arm mag de landbouwer meer fosfaat opbrengen dan in de klasse hoog. De klassen worden bepaald aan de hand van de bodemgesteldheid: de zogenaamde Pal en Pw waarden (respectievelijk voor grasland en bouwland). Ook hier zegt de hoeveelheid gebruikte kilogram per hectare niets over de bodemvruchtbaarheid. Onderstaande tabel komt uit het 6^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn. De fosfaatgebruiksnorm betreft kilogram per hectare.

Tabel 11 Fosfaatgebruiksnormen en klassenindeling op basis van de indicatoren en P-AL (grasland) en Pw (bouwland) vanaf 1 januari 2020 (tussen haakjes de gebruiksnormen die gelden in 2018 en 2019)

Fosfaatklasse	Grasland		Bouwland	
	P-AL-getal	Fosfaat-gebruiksnorm	Pw-getal	Fosfaat-gebruiksnorm
Arm	< 16	120 (120)	< 25	120 (120)
Laag	16 - 26	105 (100)	25 - 35	80 (75)
Neutraal	27 - 40	95 (90)	36 - 45	70 (60)
Ruim voldoende	41 - 50	90 (90)	46 - 55	60 (60)
Hoog	> 50	75 (80)	> 55	40 (50)

Telos hanteert de volgende waarden:

Eenheid	kg/ha
Weging	16.67
Richting	-
Normgrens Rood Oranje	90
Normgrens Oranje Groen	50
Normgrens Groen Goud	14
Waarde	124.17

Meerijstad scoort goud bij een waarde van 14 kilo per hectare. Deze waarde is bij landbouwkundig gebruik niet mogelijk. De gronden met de hoogste gehalten aan fosfaat worden bemest met 50 kg per hectare. In de klasse arm gaat het zelfs om 120 kg per hectare. Op verschillende plaatsen in Nederland gaat de bodemvruchtbaarheid achteruit omdat de normen voor die percelen te streng zijn. Om die reden verhoogt het ministerie voor de klassen neutraal en laag de toegestane hoeveelheid fosfaat.

Bij het vergelijken van beide tabellen blijkt dat de cijfers van Telos mijlenver verwijderd zijn van die van het ministerie en daarmee van de landelijke wetgeving. Het behalen van de classificering 'goud' is onhaalbaar voor landbouwers.

Samenvattend

De door Telos gehanteerde indicatoren voor bodemverontreiniging door stikstof en fosfaat geven geen enkele indicatie over de toestand van de bodem. De toestand van de bodem is enkel inzichtelijk te maken door bodemanalyses. Deze ontbreken in het duurzaamheidspportret. Door het hanteren van de stikstofnorm voor lucht, is de normering voor de bodem letterlijk 'uit de lucht gegrepen' en onhaalbaar voor grond die voor landbouw gebruikt wordt. Deze norm is voor stikstof een factor 5 lager dan de laagste mestnorm die in Nederland wordt gebruikt. Voor fosfaat is dit verschil nog groter.

Aanbevelingen:

- 1 Laat een landbouwkundig bureau bodemanalyses verzamelen of uitvoeren om een indruk te krijgen van de bodemvruchtbaarheid in Meerijstad.
- 2 Betrek het 6e Actieprogramma Nitraatrichtlijn bij de inventarisatie. Hierin staan veel gegevens over grond- en oppervlaktewater, maar ook de maatregelen die de komende jaren van kracht worden voor alle landbouwers in Nederland.
- 3 Overleg met deskundigen! Dat had deze enorme flater voorkomen!

In de bijlagen toegevoegd:

Bladzijde 81 uit het rapport (definitie)

Bladzijde 146 uit de bijlage van het rapport (stikstof)

Bladzijde 145 uit de bijlage van het rapport (fosfaat)

Ecologisch kapitaal

Voorraad	Indicator	Definitie	Meeteenheid	Jaartal '2014'	Jaartal '2017'
Bodem	Humane spoedlocaties	Aantal humane spoedlocaties	aantal	2013	2016
Bodem	Spoedlocaties verspreiding	Aantal spoedlocaties met een verspreidingsrisico	aantal	2016	2016
Bodem	Ecologische spoedlocaties	Aantal spoedlocaties met een ecologisch risico	aantal	2016	2016
Bodem	Verhard oppervlak	Percentage van de oppervlakte dat afgedicht is.	Percentage	2012	2012
Bodem	Vermesting-Stikstof	Stikstof gebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond.	kg/ha	2012	2015
Bodem	Vermesting-Fosfaat	Fosfaat gebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond.	kg/ha	2012	2015
Water	Chemische toestand	Het percentage van alle waterlichamen dat voldoet aan de eisen van de Kader Richtlijn Water voor chemische prioritaire stoffen.	percentage waterlichamen	2013	2015
Water	Ecologische toestand	De gemiddelde score voor de ecologische toestand.	score	2013	2015
Water	Emissies stikstof	Emissie stikstof op het oppervlaktewater hectare.	kg/ha	2005	2014
Water	Emissies fosfor	Emissie fosfor op het oppervlaktewater hectare.	kg/ha	2005	2014

Bijlage 2

Indicator	4	vermesting - stikstof
ecologisch		Bodem
Eis		De bodem is schoon.
Kleurcode		rood

Omschrijving indicator

Stikstof gebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond.

Relatie eis

De kwaliteit van de bodem heeft betrekking op de bovenste grondlaag waarin zich menselijke en biologische processen plaatsvinden. Door verontreinigingen van deze grondlaag kunnen deze processen verstoord raken. Daarnaast kunnen de verontreinigingen uitspoelen naar het oppervlaktewater of het diepere grondwater. Als zodanig biedt de kwaliteit van de bodem inzicht in de eventuele latere verontreiniging van het oppervlakte- of grondwater. Als indicator is gebruik gemaakt van het de hoeveelheid mest die in de vorm van stikstof op landbouwbedrijven wordt toegepast. Een deel van deze mest zal door gewassen worden opgenomen, een ander deel zal uitspoelen. Grondslag normering: Gevoeligheidsklassen Wet Ammoniak en Veehouderij (34 kg N/ha is de grens voor ongevoelig).

Eenheid	kg/ha
Weging	16.67
Richting	-
Normgrens Rood Oranje	200
Normgrens Oranje Groen	100
Normgrens Groen Goud	34
Waarde	343.3

Bijlage 3

Indicator	3	vermesting - fosfaat
ecologisch	Bodem	
Eis	De bodem is schoon.	
Kleurcode	rood	

Omschrijving indicator
Fosfaat gebruik op landbouwbedrijven in kilogram per hectare cultuurgrond.

Relatie eis
De kwaliteit van de bodem heeft betrekking op de bovenste grondlaag waarin zich menselijke en biologische processen plaatsvinden. Door verontreinigingen van deze grondlaag kunnen deze processen verstoord raken. Daarnaast kunnen de verontreinigingen uitspoelen naar het oppervlaktewater of het diepere grondwater. Als zodanig biedt de kwaliteit van de bodem inzicht in de eventuele latere verontreiniging van het oppervlakte- of grondwater. Als indicator is gebruik gemaakt van het de hoeveelheid mest die in de vorm van stikstof op landbouwbedrijven wordt toegepast. Een deel van deze mest zal door gewassen worden opgenomen, een ander deel zal uitspoelen. Grondslag normering: Gevoeligheidsklassen Wet Ammoniak en Veehouderij (34 kg N/ha is de grens voor ongevoelig).

Eenheid	kg/ha
Weging	16.67
Richting	-
Normgrens Rood Oranje	90
Normgrens Oranje Groen	50
Normgrens Groen Goud	14
Waarde	124.17

